

8. Öveges József: Érdekes fizika. Bp., 1963. Táncsics Kiadó.
9. Természettudományok zsebkönyve. Bp., 1963. Gondolat Kiadó.
10. Úttörőtechnikások – a technika úttörői. Magyar Úttörők Szövetsége Országos Elnöksége. – Feladatgyűjtemény.
11. Vajda Pál: Nagy magyar feltalálók. Bp. 1958. Zrínyi Kiadó.
12. Zvorikin-Oszmova...: A technika története. Bp. 1964. Kossuth Kiadó.
13. Zukovits Imre: Korszerű műszaki ismeretek szerzése és a technikai kérdések iránti érdeklődés továbbfejlesztése természettudományos versenyekkel, vetélkedőkkel. I-II. Módszertani Közlemények. 1975. 15. évf. 4–5. sz.
14. Zukovits Imre: Az iskolai oktatást kiegészítő formák és lehetőségek felhasználása természettudományos ismeretek szerzésére és a technikai szemléletmód formálására. Módszertani Közlemények. 1976. 16. évf. 1. sz.

DR. VÁRNAGY ELEMÉR
Pécs, Tanárképző Főiskola

Cigánytanulók értékorientációi

A pedagógiai, pszichológiai és szociológiai szakirodalomban egyre inkább előtérbe kerülnek olyan problémafelvetések, amelyek a cigánytanulók személyiségfejlesztésének különböző irányú megközelítésével foglalkoznak. Kutatásunk során néhány értékorientációs tendencia nyomon követésére vállalkoztunk cigányfiataloknál. Mégpedig az eszmény megjelenési formák vonatkozásában vizsgáltuk a cigánytanulóknak az önérvényesítéssel, a személyes boldogsággal és a munkával kapcsolatos értékorientációt. Méréseinket a Rosen-féle teljesítményszindróma (ismertetik: Musgrave-Reid, 1971) elemeire alapoztuk, némi módosításokkal, melynek során egy sajátosan összeállított felméréspróbát kaptunk. Ez az eszköz a megkérdezett, különböző településeken élő 30 gyermek (15 cigány és 15 nem cigány származású nyolcadik osztályos) gondolkodási szintjének megfelelő elbeszélés. (A gyermekek többsége ekkor már tudta, hogy hol szeretne továbbtanulni vagy dolgozni.) A történet elolvasása után feltett kérdések segítségével elméletileg egyrészt a más személyekkel való kapcsolat természetére, másrészt a jelennek a jövővel szemben tulajdonított fontosságára, valamint harmadsorban a környezet feletti uralom mértékére próbáltunk információkat szerezni. Úgy tűnik, hogy az értékeknek ez a három dimenziója hatással van a szocializálódás olyan lényeges mozzanataira, mint például az iskolai eredmények, az életpálya-kialakítási és művelődési törekvések, egyszóval a cigány szubkultúrát körülvevő mai szocialista kultúra elsajátítása.

A próbában résztvevő gyermekek egyenként és külön-külön a következő történetet olvasták el:

„Pista mindig jól tanult az iskolában. Barátai általában úgy gondolták, hogy kissé más mint ők, a többiek, és nem akar beilleszkedni a közösségbe. Amikor Pista elvégezte az iskolát, olyan állást kapott, amely azzal járt, hogy hetente három alkalommal esti tanfolyamra kellett járnia. Barátai ugyanakkor táncos összejövetelekre jártak és szórakoztak. Megkérdezték Pistát, miért fáradozik annyit, mire ő így felelt: »Terveim vannak.« Néhány év múlva Pista elhagyta otthonát, szüleit – nagyon jó állást kapott Budapesten. – Két-három év múlva Pista hazalátogatott, és amikor elbeszélgetett néhány régi barátjával, ezek úgy találták, semmi másról nem tud beszélni, mint a munkájáról. Furcsának vélték ezt, mert az ő szemükben a munka csak a pénzkereset eszköze volt. Az a társaság, amellyel Pista azelőtt járt, igyekezett mindig jól szórakozni, mert ezek az emberek nem tudhatják, mi vár rájuk, és nemigen áll módjukban változtatni az események menetén.»

A szöveg elolvasása után a gyermekek ezt a felvilágosítást kapták: „A következő lapon találsz néhány megjegyzést e történetről. Választhatsz, hogy ezekkel a kérdésekkel nagyon egyetértesz, egyetértesz, nem értesz egyet, nagyon is nem értesz egyet. Minden esetben tegyél egy keresztet abba a kockába, amely kifejezi a véleményedet.” (A válaszokat kódoltuk.)

Az említett megjegyzések a teljesítményszindróma három dimenziójára vonatkoztak (összefüggés-, idő- és tevékenységszindróma):

1. Pistának igaza volt, hogy kissé más volt mint a többiek, és kimaradt a csapatból.

2. Pistának nem lett volna szabad feladnia a lehetőséget, hogy szórakozzék, csak azért, hogy előbbre jusson.

3. Pista helytelenül tette, hogy egy jó állás kedvéért elhagyta a szüleit.

4. Ha Pista barátai ugyanúgy terveztek volna, mint Pista, valószínűleg ők is többre vitték volna.

5. Pista csak a szerencsének köszönhetette jó állását.

6. A legtöbb ember olyan mint Pista, valóban érdekli őket munkájuk.

Kiegészítő megjegyzések:

7. A csoport tagjainak volt igazuk, amikor úgy gondolták, a munka csak arra való, hogy megkeressük a pénzt, amit kiadhatunk.

8. A csoport tagjainak igazuk volt, amikor úgy gondolták, nem sokat tehetünk, hogy megváltoztassuk az életben a dolgokat.

Minden kategóriában közeperedményeket számítottunk ki. Négy pontot kaptak a „nagyon egyetértek”, három az „egyetértek”, kettőt a „nem értek egyet” és egy pontot a „nagyon is nem értek egyet” válaszok.

Dimenzió	Kérdés	Cigányok	Nem cigányok
I. Összefüggés: individualista kollektivisták	1.	2,8	2,9
	3.	2,1	2,2
II. Idő: jelen jövő	2.	1,8	2,1
	4.	3,0	3,6
III. Tevékenység: aktív passzív	5.	2,0	1,5
	6.	2,8	2,7

Nyilvánvaló, hogy minél nagyobb az átlagpontszám, annál erőteljesebb az egyetértés a megjegyzések kijelentéseivel. Tapasztalat, hogy a jelen-jövő dimenziója nyújtja a legpontosabb prognózist. Ezt a mi adataink is igazolják: az érzéki dominancia következtében a cigánygyermek jövőképének jóval alacsonyabb a nem cigány tanulóénál (0,6 különbség!). Az egész adatsorban itt a legszélesebb az eltérés a két csoport között. Ezt követően az individualista-kollektivisták közepes erősségű, az aktív-passzív dimenzió pedig a legkevésbé pontos előrebecslési lehetőséget biztosítja. Az előbbi a két csoportunknál nagyjából azonos (0,1 eltérésekkel mindössze!). Az utóbbi – alacsonyabb pontossági értéke ellenére is – a cigánygyermek erőteljesebb aktív-

ását tükrözi (0,5-ös eltérés!), amit az oktatás-nevelés folyamatában feltétlen figyelembe kell vennünk. Persze az 5. megjegyzéssel való erősebb azonosulás a cigány hiedelemvilág örökségeként is kezelhető, amely sokszor irracionális, a szerencsében bízó, fatalista ízt kap különösen a felnőtt lakosság körében, ami kétségtelen hat a gyermekvilág gondolkodásmódjára is.

A 7. és 8. kiegészítő megjegyzést azért tettük fel még a gyermekeknek, mert egyrészt a munka és a kereset célja, illetve felhasználása után érdeklődtünk, másrészt az életmódváltztatás igényére voltunk kíváncsiak. A 7. kérdésnél cigányoknál 1,8, nem cigányoknál 1,3 eredményt kaptunk, ami reálisan tükrözi a cigányság jövedelem-felhasználásának alacsonyabb szintjét (jobbára vegetatív életforma, italozás, rendszertelen költségek stb.). A 8. megjegyzésre adott válaszok összegezése meglepő eredményt mutat, ugyanis a megváltoztathatatlanba való belenyugvás szemlélete nagyobb egyetértést mutat a nem cigány tanulóknál (1,9) mint a cigánygyermekeknél (1,7). A különbség ugyan nem sok, mégis biztató, hisz arra utal, hogy a cigány fiatalságban él a vágy, a törekvés eddigi életükük aktív megváltoztatása irányába.

Összehasonlítva kapott adatainkat fiatalok, utógondozás alatt álló (veszélyeztettség vagy büntetés letöltése utáni állapot) cigány- és nem cigánypopuláció adataival, a következő képet kapjuk:

Dimenzió	Kérdés	Cigányok	Nem cigányok
I. Összefüggés: individualista kollektivistá	1.	3,2	2,8
	3.	2,8	2,3
II. Idő: jelen jövő	2.	2,7	2,5
	4.	3,0	3,0
III. Tevékenység: aktív passzív	5.	2,7	2,1
	6.	2,2	2,4

Nagyon lényeges eltérés a gyermek- és a fiatalok csoportok válaszai között nincs. Figyelemreméltó azonban, hogy a fiataloknál az első dimenzióban jóval nagyobb fokú az egyetértés a megjegyzésekkel mint a nem cigány csoport tagjainál. Hasonlóképpen a jövőperspektíva azonos értékeivel kiegyenlítődést mutat a két csoportnál.

A 7. és 8. kiegészítő megjegyzésekre való reagálás majdnem azonosnak mondható a csoportoknál: cigányoknál 2,1, illetve 2,2, nem cigány gondozottaknál 2,2, illetve 2,1. Tehát a környezetnek való alárendeltség és kivetettség tudata megegyező szintű mindkét csoportnál, amely alapvetően sérült személyiségükből következik. A beszélgetések során kiderült, hogy igen erős kétségeik vannak abban a tekintetben, egyáltalán képesek-e ők legyőzni a környezet állította korlátokat. Ezek elhárításában várják a biztató, felemelő segítséget az osztálytársadalomtól.

IRODALOM

Musgrave-Reid: Some measures of children's values (Social Science Information, Paris, 1971. fevr.)